

Олена Гринь

Листи М. Судієнка до М. Максимовича (1837 – 1867 рр.)

Характерною рисою сучасного етапу розвитку української історичної науки є повернення із забуття імен учених та громадських діячів, які з різних причин опинилися поза полем зору дослідників. Помітне місце серед них належить Михайлу Йосиповичу Судієнку (1803 – 1871), який значною мірою прислужився становленню вітчизняної археографії.

Він походив з відомої козацько-старшинської родини, нобілітованої царським урядом¹. Замолоду М. Судієнко перебував на військовій службі й брав участь у російсько-турецькій війні 1828 – 1829 рр., за що був нагороджений орденом св. Анни III ступеня та медаллю. Втім, у січні 1829 р. М. Судієнко вийшов у відставку і невдовзі повернувся в Україну. Відтоді він цілковито присвятив себе колекціонуванню пам'яток старовини, археографічному опрацюванню та популяризації історичних джерел, а також громадській діяльності та благодійництву.

Важливим етапом у житті М. Судієнка було його головування у 1848 – 1857 рр. у Київській тимчасовій комісії для розгляду давніх актів, почесним членом якої він був ще з 1844 р. Саме на цей період припадає поживлення археографічної та видавничої роботи Комісії². Намагаючись прискорити видання цінних джерел з історії України, які повсякчас надходили до Комісії, але не увійшли до її едиційних планів на найближчі роки, М. Судієнко розпочав друкувати їх власним коштом. У 1851 р. М. Судієнко видав працю О. Шафонського "Черниговского наместничества топографическое описание"³, у 1853 – 1855 рр. його коштом вийшли друком 2 томи "Материалов для отечественной истории"⁴. Крім того, М. Судієнко ініціював заснування Центрального архіву при Київському університеті, опікувався долею документів, що зберігалися в архіві Чернігівського губернського правління⁵.

У 1857 р. М. Судієнко залишив роботу в Комісії у зв'язку із погіршенням стану здоров'я і зосередився на громадській діяльності, зокрема, увійшов до складу Чернігівського губернського Комітету для складання положення про поліпшення та влаштування побуту поміщицьких селян, який діяв у липні 1858 р. – лютому 1859 р. Останні роки життя він цілковито присвятив колекціонуванню старожитностей. М. Судієнку поталанило виявити унікальні пам'ятки старовини, а його бібліотека, за свідченням сучасників, була однією з найкращих з-поміж приватних книгозбірень старої України⁶.

Значну частину колекції М. Судієнка згідно з його заповітом було передано до бібліотеки Київського університету св. Володимира (нині ці документи зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського)⁷. Деякі документи з його зібрання на початку ХХ ст. потрапили до Чернігівської губернської вченої архівної комісії⁸, решту у 1920 р. успадкував Новгород-Сіверський краєзнавчий музей⁹.

Останнім часом інтерес до постаті М. Судієнка помітно зріс. Увагу дослідників привертає його життєвий шлях, наукові уподобання, внесок у розвиток архівної справи, археографії, джерелознавства¹⁰. Однак подальше вивчення біографії та доробку М. Судієнка потребує розширення джерельної бази.

Особливий інтерес становить листування М. Судієнка, адже серед його адресатів були відомі урядовці, літератори, історики та краєзнавці М. Максимович, О. Пушкін, Г. Галаган, М. Самчевський, Д. Бібіков та інші¹¹. Добірка листів М. Судієнка до видатного українського вченого М. Максимовича, датованих 1837 – 1867 рр., свідчить про тривалу плідну співпрацю дослідників, дозволяє уточнити маловідомі сторінки біографії М. Судієнка, з'ясувати його історичні та суспільно-політичні погляди. Загалом, у листуванні досить виразно відображено цілу епоху в житті українського суспільства.

Оригінали листів М. Судієнка до М. Максимовича зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського¹². Вони друкуються мовою оригіналу згідно сучасного російського правопису із збереженням усіх фонетичних та лексичних особливостей. Нерозібрані місця в тексті позначені трикрапкою у квадратних дужках [...], слова, у прочитанні яких бракує певності, – знаком запитання у квадратних дужках [?].

-
1. Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. – СПб., 1901. – Т. II. – С. 193.
  2. Левицкий О.И. Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов. 1843 – 1893. – К., 1893. – С. 64, 74–76; Журба О.И. Київська археографічна комісія: Нарис історії і діяльності. – К., 1993. – С. 50–72.
  3. Шафонский А.Ф. Черниговского наместничества топографическое описание. – К., 1851.
  4. Материалы для Отечественной истории: В 2 т. – К., 1853 – Т. 1; К., 1855. – Т. 2.
  5. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). – Ф. III. – Спр. 6042. – Арк. 1 зв.; Левицкий О.И. Назв. праця. – С. 67.
  6. Памяти М.О. Судиенка // Киевская старина. – 1901. – № 9. – С. 84; Войнов С. Новгород-Сіверський: Нариси історії. – Чернігів, 1999. – С. 108.
  7. Маслов С.И. Обзор рукописей библиотеки Императорского университета св. Владимира. – К., 1910. – С. 1.
  8. ІР НБУВ. – Ф. 12. – Оп. 1. – Спр. 968. – Арк. 1; Добровольский П.М. Описание исторического музея Черниговской губернии архивной комиссии. Часть 2 // Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии. – Чернигов, 1905. – Вып. 6. – С. 121; Три царские грамоты XVII века из собрания Е.А. Судиенка // Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии. – Чернигов, 1911. – Вып. 8. – С. 106.
  9. Федірко А. Михайло Судієнко – збирач пам'яток минулого // Чернігівщина краєзнавча: Календар. – К., 2004. – С. 104.
  10. Федірко О.А. М.Й. Судієнко – археограф України середини ХІХ ст. // Сіверщина в долі істориків та в історичних дослідженнях. – К.; Новгород-Сіверський, 1998. – С. 14–24; Гринь О. Михайло Судієнко – меценат та дослідник // Скарбниця української культури: Збірник наукових праць. – Чернігів, 2007. – Вип. 8. – С. 58–63.
  11. Доманський В. "До тебе могу звернутися відверто..." // Деснянська правда. – 1987. – 10 лютого; Федірко О.А. М.Й. Судієнко – археограф України... – С. 16–17.
  12. ІР НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6042–6050.

№ 1 – № 9

Листи М.Й. Судієнка до М.О. Максимовича

13 квітня 1837 р. – 9 травня 1867 р.

№ 1

13 квітня 1837 р.
м. Київ.

Давным-давно собираюсь я, почтеннейший Михаил Александрович, отвечать Вам на Ваше письмо от неизвестного числа и благодарить Вас за подарок "Денницы"¹; по-малороссийски "а нехай завтра" причиною, что до сих пор Вам не писал. Месяца три тому я отправил к Вам карту Малороссии, разделенную на полки, которую просил переслать Вам П.М. Сакович², и адресовал ее посылкою на Ваше имя в Канев. Получили ли Вы ее?

На днях я читал во 2 т. "Записок о Южной России" Кулеша³ статью М.А. Грабовского⁴ о причинах вражды между поляками и украинцами в XVII веке. В этой статье причиною ненависти приписывается неистовством жолнеров, а об унии говорится вскользь, как будто это не главная причина разрыва. Господину Грабовскому это простительно как ревностному католику, но мне странно, что господин Кулиш в возражении своем, опровергая господина Грабовского, фантазирует и как будто не смеет указать на самую главную причину, подавшую повод ко всеобщему восстанию. Впрочем, в возражении господина Кулеша видна робость ученика к своему учителю – он боится оскорбить его, выставив нелепость доводов, излагаемых в статье. Прочитав эту статью со вниманием, видно желание автора провести мысль, что между малороссиянами и поляками не было и нет никаких важных причин ненависти – замашка не глупого! Я надеюсь, почтеннейший Михаил Александрович, что Вы не пропустите возразить на нее.

Ожидая Вашего уведомления на счет получения карты Малороссии, покорнейше прошу принять уверение в душевной моей привязанности.

М. Судиенко

P.S. На дневник Мельхиседека⁵ я надеюсь. М.S. занят важными современными вопросами. Он здоров и Вам кланяется.

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6047. – Арк. 1–1 зв. Оригінал.

№ 2

4 травня 1850 р.
м. Київ.

Милостивый государь Михаил Александрович!

Премного благодарю Вас за "Киевлянина"⁶, сегодня я вручил его высокопревосходительству от

Вашего имени присланный ему экземпляр, остальные будут вручены по назначению Вашему.

Вы нас совершенно оставили, почтеннейший Михаил Александрович, но я надеюсь, что будущую осень и зиму Вы проведете с нами. Что сказать Вам о нашей Комиссии? Материалов много, да трудящихся людей мало. Мы теперь печатаем 2 т. Летописи Величка⁷ и 3 т. "Памятников"⁸. По представлению моему Дмитрий Гаврилович⁹ походатайствовал высочайшее соизволение на устройство в Киеве при университете Центрального архива, куда будут собраны все гродские, меские и земские книги, рассеянные теперь по всем трем губерниям. Слава Богу, что мысль моя осуществится, это единственное средство сохранить драгоценнейшие материалы для истории Юго-Западной России, потому что без гродских книг нет возможности разработать истории здешнего краю.

Я помню, что однажды Вы меня спрашивали, почтеннейший Михаил Александрович, не имею ли я материалов для истории Михаила Миклашевского, полковника стародубовского и стольника¹⁰. Теперь я напал на след и нашел все фамильные бумаги – летом я сам отправлюсь в деревню дальнего нашего родственника Андрея Михайловича Миклашевского, который проживает в Глухове. [...] в сем [...] я с ним познакомился, и он обещал вручить мне все нужные акты и, между прочим, переписку Миклашевского с Мазепою. Если Вы не переменили своего намерения писать историю стародубского полковника Миклашевского, то при свидании нашем мы об этом потолкуем.

Теперь сообщу Вам мое намерение: я предполагаю издавать сборник материалов для отечественной истории. Этот сборник будет выходить по две книги в год. Он будет заключать в себе: 1-е, универсалы гетманов по гетманствам, 2-е, описание маетностей малороссийских 10 полков, 3-е, грамоты царей и императоров к гетманам, не напечатанные в "Полном собрании законов". Одним словом, в мой сборник поступят все материалы, относящиеся к истории Малороссии со времен Петра. [...] Вам, что я достал журнал пребывания Апостола¹¹ в Москве в 1728 году¹². Примите уверение в душевной моей преданности.

М. Судиенко

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6042. – Арк. 1–2. Оригінал.

№ 3

**13 жовтня 1850 р.
м. Київ.**

Вот уже несколько месяцев, почтеннейший и многоуважаемый Михаил Александрович, как я не имею от Вас никаких сведений – что Вы делаете в своей пустыне, отчего бы Вам не побывать в Киеве. Наша Комиссия мало-помалу кое-что печатает – беда, материалов достаточно, да деятелей мало. Я надеюсь впрочем, что наша деятельность усилится с поступлением в Комиссию двух новых членов – Метлинского и Павлова¹³.

В Чернигове, в библиотеке семинарской, есть две летописи: одна иеромонаха Бабылинского¹⁴, законника Выдубецкого монастыря 1699 или 1633 года, трудно разобрать, другая летопись безымянного. Обе эти рукописи, надеюсь, будут доставлены в Комиссию.

Я приступил наконец к изданию своего сборника, он начнется записками Шафонского о Малороссии. Они больше относятся к Черниговскому наместничеству, писаны в 1786 году¹⁵.

Если у Вас есть первые две книги "Киевлянина", то я бы Вас просил оные мне прислать. А что наши [...] малороссийские песни – будете ли Вы их продолжать¹⁶?

Не у Вас ли, почтеннейший Михаил Александрович, один [...] дипломатической переписки польских комиссаров с гетманскими и другими важными лицами – этот [...] принадлежит к собранию актов, которые были доставлены Свидзинским¹⁷, и которых мы не можем отыскать, [...] от 96 страницы до 198-й. Этот [...] был вынут из переплетенной книги для переписки его.

У нас в Киеве все по-прежнему, с тою только разницею, что мы все немного посивели.

Весь Ваш *М. Судиенко*

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6043. – Арк. 1–2. Оригінал.

№ 4

26 березня 1854 р.
м. Київ.

Милостивый государь Михаил Александрович!

Я так виноват пред Вами, что совещусь братья за перо, но, будучи уверен в Вашем ко мне расположении и в Вашей снисходительности к малороссийской лени и беспечности, решаюсь принести повинную. Много прошло уже времени, как я с Вами не видался – что делаете Вы в своем уединении? Я по-прежнему живу в Киеве – копаюсь в шпаргалах, кое-что издал в свет – одним словом, стараюсь принести мою лепту отечественной истории. Комиссия тоже помаленьку издает свои труды, но беда с цензурою, или, лучше сказать, с цензорами, которые, не понимая, что от них требует правительство и, не имея в голове рассудку, марают с плеча – таков у нас господин Мацкевич... Но что делать – мозжечок не восчечок [?] – на рынок не пойдет да не купит.

Что сказать Вам, почтеннейший Михаил Александрович, о моих находках по части исторической – они невелики, исключая изданных мною: 1-е, Топографическое описание Черниговского наместничества, составленное Шафонским, 2-е, 1-й том Материалов для отечественной истории, и еще отыскал, разбирая архив военно-походной канцелярии графа Румянцева, несколько черновых писем графа к Панину¹⁸, Войекову¹⁹ и к императрице о гайдамаках в 1768 году (письма оные мною переписаны). Также я переписал всю частную и официальную переписку графа Румянцева²⁰ с разными лицами, начиная с 1767 года по 1780-й. Эти письма я предполагаю со временем привести в порядок и издать. Разбираю и читаю эти письма, и пришел к тому убеждению, что Задунайский принадлежит к разряду величайших государственных людей, до сих пор, к стыду нашему, не оцененных – много лести приписала Временщику то, что исполнил Румянцев. Одним словом, это личность колоссальная, и недаром его девиз "Non solum armis". Одним словом, Румянцев ждет своего Плутарха.

Препровождаю к Вам две изданные мною книги и надеюсь, что, пробегая их, Вы вспомните иногда того, кто не престанет Вас уважать душевно.

М. Судиенко

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6044. – Арк. 1–1 зв. Оригінал.

№ 5

24 травня 1855 р.
м. Київ.

Милостивый государь Михаил Александрович!

Временная комиссия для разбора древних актов вновь издала книгу под заглавием "Летописи гадячского полковника Григория Грабянки"²¹, которую честь имею препроводить Вашему высокородию для собственной библиотеки.

С истинным почтением и совершенною преданностию честь имею быть
Вашего Высокородия покорнейший слуга *М. Судиенко*

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6046. – Арк. 1. Оригінал.

№ 6

6 травня 1857 р.
м. Київ.

Письмо Ваше, многоуважаемый Михаил Александрович, от 30 апреля я имел удовольствие получить. Мне очень жаль, что не буду в Киеве во время Вашего здесь пребывания – на днях я еду к себе в деревню, где и надеюсь пробыть до зимы, т. е. до января. Там между делом и безделием займусь приготовлением материалов для 3 т. моего издания. В нем будут помещены: 1-е, права и привилегии города Чернигова в довольно полном объеме; 2-е, некоторые акты, относящиеся до Переяслава, Кременчуга и других городов; и 3-е, акты, относящиеся до индуктного сбора со времен Богдана Хмельницкого. Для пополнения вышеписанных актов я надеюсь воспользоваться архивом моего соседа Александра Михайловича Маркевича.

Петр Матвеевич Сакович находится теперь в Полтаве начальником дивизионного штаба.

Ожидаю с нетерпением дневник Мельхиседека. Так как меня не будет в Киеве во время приезда Вашего, то прошу Вас дневник не поручать никому другому, как моей жене, которую Вы, вероятно, еще застанете в Киеве. Она мне его доставит.

С Грабовским я теперь познакомился довольно коротко – это настоящий питомец иезуитов... Под личиною умеренности и терпимости это заклятый лях, который незаметно проводит свои идеи. Но полно, пора перестать, когда-нибудь увидимся и о многом поговорим.

С душевным почтением,
искренно Вам преданный

М. Судиенко

P.S. Не имеете ли Вы каких-либо сведений, относящихся до г. Чернигова в историческом и юридическом отношении. Если имеете, то сообщите.

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6048. – Арк. 1–2. Оригінал.

№ 7

9 травня 1859 р.
м. Київ.

Препровождаю к Вам, почтеннейший и многоуважаемый Михаил Александрович, 2-й том "Материалов" и летопись Григория Грабянки. Обе эти книги любопытны по своему содержанию, но летопись Грабянки еще замечательна по борьбе нашей за нее с цензурою.

В прошлом году в письме Вашем Вы выразили желание иметь копии бумаг, в которых выражается мнение и взгляды графа Румянцева на ГайдаMATчину и на политическое положение здешнего края²². Исполняю Ваше желание. Вы увидите, почтеннейший Михаил Александрович, совершенное опровержение несправедливого, но между тем общего мнения поляков и их лживых писателей, будто бы здешний край был взволнован нашим правительством, и что подстрекателями ГайдаMATчины были епископ переяславский Гервасий²³ и игумен Мотронинского монастыря Мельхиседек.

По мнению моему, издание в свет этих бумаг могло бы послужить к опровержению нелепых польских убеждений, но, с другой стороны, в настоящих обстоятельствах я считаю издание этих бумаг целиком несвоевременным. Мне кажется, почтеннейший Михаил Александрович, что можно бы было пустить в свет статью об этом предмете с ссылками и выписками из прилагаемых документов. Впрочем, Вы, вероятно, лучше меня будете знать, какое сделать употребление из моего приношения.

Я собираюсь скоро поехать в деревню, но, однако же, не прежде последних чисел этого месяца.

До свидания, почтеннейший Михаил Александрович, будьте здоровы и не забывайте искренно Вам преданного и много Вас уважающего
М. Судиенка

P.S. Во всяком случае, я Вас прошу оставить эти документы у Вас и никому не передавать, потому что они собственно для Вас одних.

IP НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6045. – Арк. 1–1 зв. Оригінал.

№ 8

16 травня 1860 р.
м. Київ.

Милостивый государь Михаил Александрович!

Если я до сих пор не возвращал Вам, почтеннейший и многоуважаемый Михаил Александрович, бумаг, которые Вы мне давали для прочета, то это потому, что я их оставил в деревне. Теперь же спешу их Вам возвратить.

Что сказать Вам о себе? Хорошего мало! Здоровье мое совершенно расстроилось, и к довершению всех недугов на левом глазу делается катарак. Завтра еду за границу искать здоровье. Найду ли его? Это другой вопрос.

Поручая себя Вашей доброй памяти, покорнейше прошу принять уверение в искренней преданности.

М. Судуенко

ІР НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6049. – Арк. 1. Оригінал.

№ 9

9 травня 1867 р.
м. Новгород-Сіверський.

Возвратившись домой из Киева, первым делом моим было отыскать "Патерик"²⁴ на польском языке, который и посылаю Вам согласно моему обещанию.

Что сказать Вам, многоуважаемый Михаил Алексеевич, о том впечатлении, какое произвела на меня последняя моя поездка в Киев, где я пребывал три месяца. Признаюсь Вам, что она была не утешительна. Мне кажется, что новые деятели не заменили старых, хотя наш общий приятель и поет хвалебные гимны настоящему. Мне кажется, что это так же произвольно, как и восхваляемые действия.

В газете "Русский" читал я статью "Очерк административной деятельности в Юго-Западном крае за последнее двухлетие", и повторяю с Погодиным²⁵, что пишущий принимает на себя ответственность перед соотечественниками, ответственность великую. Что Безак²⁶ человек умный, в этом нет сомнения, но чтоб он был человек государственный, каким был Бибиков, ...? [...] Мы укоряем иезуитов за их правила, что цель оправдывает средства, и едва ли сами не подвергаемся этой укоризне. В настоящее время в Киеве в большом ходу фраза "обрусить край", фраза, которая могла бы иметь смысл для наших предшественников, считавших Юго-Западный край польским, а в настоящее время, когда все знают, что этот край населен чисто русским народом православным, где только привилегированный класс, составляя значительное меньшинство, ополячился, фраза эта не имеет никакого смысла, разве заменить слово "обрусить" словом "обтрусить". Сколько я могу понять цель, к которой идет правительство, то все меры, им предпринимаемые, клонятся к предохранности этого края от всяких революционных попыток со стороны поляков. Для этого, мне кажется, правительству следовало бы употребить все зависящие от него меры, чтоб очистить все западные и юго-западные губернии от бездомной шляхты, которая всегда была, всегда есть и всегда будет сподручным материалом для революций. Уничтожьте корень – и дерево упадет.

Вот Вам, многоуважаемый Михаил Алексеевич, мое частное воззрение на настоящее положение Юго-Западного края; оно совершенно мнениям нашего общего друга, который не может сказать с поэтом: "и сих, в гордости свободный, кадилом лести не кадил".

Но пора прелетать [?]. Я Вам высказал мое мнение – не знаю, разделяете ли Вы его. Увидимся если, даст Бог, поговорим и потолкуем. А теперь обнимаю Вас от души и желаю Вам всего хорошего.

Душевно Вас уважающий

М. Судуенко

ІР НБУВ. – Ф. III. – Спр. 6050. – Арк. 1–2. Оригінал.

Примітки:

1. "Денница" – літературний альманах, який у 30-х рр. XIX ст. видавав М. Максимович.
2. Сакович П.М. – офіцер Генерального штабу.
3. Куліш П.О. (1819 – 1897) – письменник, перекладач, видавець, етнограф, громадський діяч. Підготував та у 1856 – 1857 рр. видав у Санкт-Петербурзі двотомний збірник фольклорних і етнографічних матеріалів "Записки о Южной Руси".
4. Грабовський М.А. (1805 – 1863) – польський історик, який обстоював думку про позитивні наслідки для українських земель їх перебування у складі Польщі. М.А. Грабовський справив значний вплив на П.О. Куліша.
5. Значко-Яворський М.К., у чернецтві Мельхіседек (1716 – 1809) – церковний діяч, у 1753 – 1768 рр. був ігуменом Мотронинського Троїцького монастиря, з 1761 р. – протоігумен монастирів Правобережної України. Оскільки з Мотронинським монастирем був пов'язаний початок Коліївщини (1768 – 1769), його звинуватили у підтримці гайдамаків і підбурюванні селян до повстання. Хоча на суді провину Мельхіседека доведено не було, його усунули з Правобережжя.
6. "Киевлянин" – науково-літературний альманах, який у 40 – на початку 50-х рр. XIX ст. видавав М. Максимович.
7. Величко С.В. (помер бл. 1728 р.) – канцелярист Генеральної військової канцелярії, автор "Летописи событий в Юго-Западной России", яку було видрукувано Київською тимчасовою комісією для розгляду давніх актів у 4 томах протягом 40 – 60-х рр. XIX ст. Список літопису С. Величка з колекції М.Й. Судієнка нині зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (ІР НБУВ. – Ф. VIII. – Оп. 1. – Спр. 154(53)).
8. Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов. – К., 1852. – Т. 3. Усього Київською тимчасовою комісією для розгляду давніх актів у 40 – 50-х рр. XIX ст. було видано 4 томи "Памятников".
9. Бібіков Д.Г. (1792 – 1870) – державний діяч, у 1837 – 1852 рр. – київський військовий губернатор, київський, подільський та волинський генерал-губернатор, у 1852 – 1855 рр. обіймав посаду міністра внутрішніх справ Російської імперії.
10. Миклашевський М.А. у 1690 – 1704 рр., 1705 – 1706 рр. був Стародубським полковником. Слід зазначити, що М.Й. Судієнко був одружений з представницею цього козацько-старшинського роду Н.М. Миклашевською, відтак мав доступ до родинних архівів.
11. Апостол Д. (1654 – 1734) – гетьман Лівобережної України у 1727 – 1734 рр.
12. М.Й. Судієнко оприлюднив "Журнал" здійсненої у 1728 р. Д. Апостолом подорожі до Москви у 1853 р. у першому томі "Материалов для отечественной истории". Рукопис пам'ятки під назвою "Краткий журнал о поездке в Москву гетмана Даниила Апостола", датований 9 лютого – 6 вересня 1728 р., із колекції М.Й. Судієнка нині зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (Ф. VIII. – Оп. 1. – Спр. 162(80)).
13. Метлинський А.Л. (1814 – 1870), Павлов П.В. (1823 – 1895) – члени Київської тимчасової комісії для розгляду давніх актів.
14. Боболінський Л. (помер не раніше 1700 р.) – ієромонах Київського Видубицького, а згодом Чернігівського Свято-Троїцького монастирів, один з редакторів українського хронографа, відомого під назвою "Летописец си есть кройника з розных авторов и гисториков многих диалектом русским".
15. Йдеться про працю чернігівського історика і краєзнавця О.Ф. Шафонського "Черниговского наместничества топографическое описание" 1786 р., видану М.Й. Судієнком власним коштом у 1851 р. До М. Судієнка праця О. Шафонського потрапила від сина автора, Г. Шафонського. Нині цей список зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (ІР НБУВ. – Ф. VIII. – Оп. 1. – Спр. 185(58)).
16. М.Й. Судієнко запитує про впорядкований М.О. Максимовичем "Сборник украинских песен", який вийшов друком у Києві у 1849 р. Слід зазначити, що це було третє й останнє із здійснених М.О. Максимовичем видань українських пісень. Перші дві збірки – "Малороссийские песни" та "Украинские народные песни" – побачили світ у Москві відповідно у 1827 р. та у 1834 р.
17. Свідзінський К.К. (1793 – 1855) – волинський краєзнавець і колекціонер, мав цінне зібрання історичних пам'яток.
18. Панін М.І. (1718 – 1783) – граф, дипломат, державний діяч, під час Гайдамаччини очолював Колегію іноземних справ.
19. Войсков Ф.М. – генерал-аншеф, у 1766 – 1775 рр. обіймав посаду київського губернатора.
20. Рум'янцеv П.О., граф (1725 – 1796) – державний діяч і полководець, у 1764 – 1796 рр. обіймав посаду малоросійського генерал-губернатора.
21. Грабянка Г.І. (рік народження невід. – 1738) – гадацький полковник, автор твору "Действия презельной и от начала поляков крваvшой небывалой брани Богдана Хмельницкого, гетмана Запорожского з поляки", який традиційно називається літописом. У 1854 р. побачило світ друге видання літопису, здійснене Київською тимчасовою комісією для розгляду давніх

актів мовою оригіналу у первісній редакції за шістьма списками. Кілька списків літопису Г. Грабянки з колекції М. Судієнка нині зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (ІР НБУВ. – Ф. VIII. – Оп. 1. – Спр. 149(49); Спр. 150(50); Спр. 151(51); Спр. 213(52); Спр. 214(35).

22. М.О. Максимович (1804 – 1873) одним з перших почав досліджувати історію гайдамацького руху і Коліївщини.

23. Гервасій (Линцевський) (1683 (1700, 1701) – 1769) – церковний діяч, у 1757 – 1769 рр. – переяславський єпископ, був звинувачений у зв'язках з гайдамаками і висланий з Переяслава. П.О. Рум'янцев обстоював непричетність Гервасія до Коліївщини.

24. Ймовірно, йдеться про здійснене С. Косовим у 1635 р. польськомовне видання Києво-Печерського патерика.

25. Погодін М.П. (1800 – 1875) – російський історик, письменник, публіцист, колекціонер.

26. Безак О.П. (1801 – 1868) – державний діяч, у 1865 – 1868 рр. був київським, подільським та волинським генерал-губернатором.